

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента НАПН України Лук'янової Лариси Борисівни на дисертаційне дослідження Соловйова Валерія Федоровича на тему «Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Тема дослідження, здійсненого Соловйовим Валерієм Федоровичем, поза усяким сумнівом, є надзвичайно актуальною, знаходиться на перетині важливих напрямів педагогічної науки і практики, що підтверджують сукупність сучасних наукових досліджень, запити суспільства, потреби практичної діяльності та стратегічні напрями розвитку педагогічної освіти.

Пояснимо свою позицію.

По-перше. *Потреба в підвищенні якості педагогічної освіти.* Одним з ключових викликів сучасної педагогіки є необхідність підвищення якості підготовки майбутніх вчителів, зокрема учителів фізичного виховання. Фізичне виховання має вирішальний вплив на фізичний і психологічний розвиток учнів. Тому майбутні педагоги повинні отримувати глибокі теоретичні знання та практичні уміння й навички, які дозволять їм ефективно реалізовувати навчальні програми. Без чітких методичних засад і теоретичної обґрунтованості підготовки, вчителі не зможуть належним чином сприяти розвитку фізичної культури серед учнів, що є вкрай важливим для їхнього загального виховання та формування здорового способу життя. Актуальність теми полягає в необхідності осучаснити педагогічну підготовку, задля її відповідності високим стандартам якості.

По-друге. *Зростання ролі фізичного виховання в системі освіти.* Наразі суспільство стикається з серйозними викликами щодо здоров'я дітей та підлітків, зокрема через малорухливий спосіб життя, зниження фізичної активності. За таких умов, зростає значення фізичного виховання як важливого компоненту шкільної програми, який може позитивно вплинути на фізичний розвиток, витривалість, дисциплінованість та соціалізацію молоді. Майбутні вчителі фізичного виховання не лише навчатимуть дітей фізичної культури, а й мотивуватимуть їх до здорового способу життя. Тому їх педагогічна підготовка вимагає особливої уваги, а дослідження теоретичних і методичних основ цього процесу є вкрай актуальним для забезпечення ефективного розвитку цієї складової освітньої системи.

По-третє. *Виклики глобальних освітніх змін та інновацій.* Сучасна педагогіка зазнає значного впливу глобальних змін та інновацій, зокрема зростання ролі цифрових технологій, інтерактивних методик й персоналізованого навчання. Це

стосується і фізичного виховання, де з'являються нові підходи до мотивації учнів та проведення занять, використання цифрових технологій для моніторингу фізичної активності, а також інтеграція нових педагогічних стратегій у процес навчання. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання має враховувати ці зміни і забезпечувати відповідний рівень компетентності. Дослідження теоретичних і методичних аспектів цього процесу дозволить адаптувати підготовку вчителів до сучасних викликів, що робить тему дисертації особливо актуальною у контексті сучасних реалій.

Проте, як підкреслює дисертант, аналіз педагогічної практики, показав, що головна увага у наявних наукових розвідках не повною мірою спрямована на вирішення завдань вдосконалення теорії і практики педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО. Незважаючи на незаперечні наукові досягнення та впровадження низки принципово нових положень, питання випереджувальної педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти недостатньо досліджені в концептуально-методологічній площині. Й абсолютно виправдано дослідник підкреслює, що вдосконалення професійного навчання вчителів фізичного виховання у вітчизняних закладах вищої освіти фізкультурного профілю потребує реконструкції та оптимізації змісту, форм, методів і технологій педагогічної підготовки здобувачів, наближення їх до реалій закладів загальної середньої освіти, потреб роботодавців, побажань широкого кола стейкхолдерів.

Зважаючи на вищевикладене, дослідження В.Ф. Соловйова «Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання», є актуальними і своєчасним.

Аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій дисертанта дають змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність представлених результатів.

Грунтовне вивчення джерельної бази (643 найменування), яке здійснив здобувач, дали змогу достатньо переконливо висвітлити акмеологічний, синергетичний, технологічний та інші аспекти досліджуваної проблеми. Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу теоретичних і емпіричних методів наукового дослідження, серед яких найбільш продуктивними були аналіз та синтез, порівняння, систематизація, логічне узагальнення, абстрагування, концептуалізація, педагогічне спостереження, анкетування, діагностування, педагогічний експеримент та ін.

Загалом рецензоване дослідження уможливлює відтворення цілісної картини означеної проблеми, де підготовка майбутнього вчителя фізкультури розглядається як вагома складова системи вищої педагогічної освіти в Україні, що реалізується з урахуванням сучасних європейських тенденцій та, безумовно, створює основу для подальших досліджень в означеній сфері.

На затребуваність та практикоорієнтованість результатів, представлених у дисертації В.Ф. Соловйова, свідчать розроблені автором модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, триступенева система педагогічної підготовки вчителів за предметною спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) у ЗВО фізкультурного профілю; науково-методичне забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання; методика формування та розвитку педагогічної компетентності здобувачів; комплекс технологій педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання), а також підготовлені дидактичні матеріали для вдосконалення підготовки учителів фізичного виховання до професійно-педагогічної діяльності (методичні посібники «Методичні основи формування та розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання», «Технології педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання»), які ефективно використовуються в освітньому процесі восьми вищих закладів освіти зокрема у практиці підготовки вчителів фізкультури, зокрема, Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, Львівському державному університеті фізичної культури імені Івана Боберського, Львівському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти, Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, Придніпровській державній академії фізичної культури і спорту, Харківській державній академії фізичної культури.

Щодо достовірності й новизни результатів проведеного дослідження.

Достовірність результатів не викликає сумнівів, оскільки забезпечена комплексною дослідницькою методологією, широким використання кількісних методів, всебічною апробацією здобутків у науково-комунікаційних заходах різного рівня, практичним застосуванням, оптимальною тривалістю дослідницької роботи, об'єктивним аналізом здобутих результатів

Обґрунтовано *теоретико-методологічні основи педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю*, зокрема з'ясовано теоретичне підґрунтя та проблеми вищої педагогічної освіти в Україні; у контексті сучасної парадигми освіти визначені науково-методологічні підходи до модернізації педагогічної підготовки і розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання; розроблено *концептуальні засади* вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання (з'ясовано дидактичні особливості педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю; визначено сутність і структуру педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання як взаємопов'язаних складників. Автором створено концепцію випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО) та обґрунтовано *інноваційну систему педагогічної*

підготовки учителів фізичного виховання у закладах вищої освіти фізкультурного профілю.

У процесі дослідження автором було уточнено зміст сукупності базових понять дослідження. Завдяки дослідженню В.Ф. Соловйова набули подальшого розвитку і конкретизації положення щодо можливості застосування випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання, новітні наукові підходи у педагогічній підготовці вчителів фізичного виховання та педагогічні інновації в діяльності закладів вищої освіти фізкультурного профілю.

Основні положення дисертації В.Ф. Соловйова відображено у 55 наукових і науково-методичних публікаціях, 22 з яких одноосібні. Зокрема це 1 монографія, 2 розділи монографії, 4 посібники, 11 статей у вітчизняних наукових фахових виданнях з педагогічних наук, 9 – у закордонних періодичних виданнях, проіндексованих у базах Scopus і Web of Science, 8 статей у збірниках наукових праць, 18 матеріалів і тез конференцій, семінарів, 1 енциклопедія (у співавторстві), 1 навчально-методичний комплекс.

Наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно представлено в означених друкованих працях. Проміжні і кінцеві результати дослідження публікувалися впродовж 11 років, з 2012 по 2023 рр.

Дисертацію В. Ф. Соловйова написано на належному науковому рівні. Здобувач володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній рисунки і табличні матеріали.

Зміст автореферату відображає зміст дисертації та досить повно висвітлює суттєві її аспекти, основні положення та висновки.

Структура, зміст, результати дослідження, основні висновки, викладені в авторефераті, відповідають і відображають основні положення дисертації.

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел. Логіка і послідовність викладу тексту праці відповідає вирішенню поставлених завдань дослідження.

У першому, теоретичному розділі *«Теоретико-методологічні основи педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю»* автор детально аналізує основні теоретичні та методологічні підходи до професійної освіти у сфері фізичного виховання. Особливу увагу приділено феномену випереджувального навчання, яке ґрунтується на передбаченні майбутніх потреб системи освіти й професійної діяльності. Автор підкреслює важливість розвитку педагогічної компетентності не лише через традиційні методи навчання, а й за допомогою інноваційних технологій, що спрямовані на адаптацію освітньої системи до сучасних вимог. Таким чином, цей розділ демонструє важливість інтеграції сучасних концепцій управління освітніми системами з підготовкою майбутніх учителів фізичного виховання

Не викликає заперечень висновок здобувача, що одним із важливих шляхів удосконалення професійної освіти майбутніх вчителів фізкультури є теоретичне та практичне навчання із психологічних і педагогічних дисциплін, спрямоване на вирішення різноманітних завдань фізкультурно-освітнього, спортивно-педагогічного та інших видів діяльності.

Дослідник підкреслює, що якісна підготовка педагогічних кадрів нової генерації передбачає створення належних організаційно-педагогічних умов для розвитку творчої особистості майбутніх учителів, спроможних до відповідальної професійно-педагогічної діяльності, рефлексії, постійної самоосвіти та неперервного підвищення власної кваліфікації.

Водночас дисертант ілюструє конкретні приклади і формулює висновки, які свідчать, що на практиці випускники ЗВО стикаються з проблемами, до розв'язання яких вони не завжди готові.

Отже у змісті дослідження ми знаходимо риторику, відповідно якої проблема підвищення якості педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання потребує теоретичного осмислення, що має враховувати специфіку їхньої подальшої професійної діяльності та відповідати завданням не лише сьогодення, а й найближчої та віддаленої перспективи.

Загалом логіка викладу авторського задуму у першому розділі підпорядковувалася такому алгоритму: від визначення теоретичного підґрунтя та проблем вищої педагогічної освіти в Україні на основі аналізу науково-методологічних підходів до обґрунтування модернізації педагогічної підготовки і розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання з урахуванням результатів ретроспективного аналізу напрямів дослідження професійної підготовки вчителів фізичного виховання.

У другому розділі автор висвітлює дидактичні особливості педагогічної освіти фізкультурного профілю, пов'язані з багатофункціональною роллю вчителя фізичного виховання. Особливу увагу приділено обґрунтуванню структури педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання, зміст якої створено на основі принципів вищої фізкультурно-педагогічної освіти.

На основі теоретичного аналізу С. Соловйов обґрунтовує сутність, розкриває роль кожного із зазначених складників досліджуваної структури компетентності, додає власне тлумачення, визначаючи при цьому яку саме роль вони відіграють у рівні сформованості відповідних структур педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання

Загалом у дисертації увиразнено думку щодо необхідності підготовки нової формації вчителів фізичного виховання. Сутність, принципи і завдання підвищення якості їхньої педагогічної підготовки викладені в авторській Концепції, створення якої є критично важливою з огляду на ряд ключових чинників, зокрема змін у сфері освіти, охорони здоров'я, інклюзії, технологій та глобальних тенденцій. Ці фактори впливають на якість підготовки вчителів і вимагають нового підходу до

формування їх професійних компетентностей. Авторська концепція підготовки вчителів фізичного виховання має комплексний характер і спрямована на відповідність сучасним викликам. Вона покликана забезпечити якісну підготовку вчителів, здатних не лише ефективно навчати, але й активно впливати на фізичний та психоемоційний розвиток учнів, формуючи у них здорові звички та активний спосіб життя

У *третьому розділі дисертації* зроблено акцент на визначенні інноваційних підходів, які згодом лягли в основу системи педагогічної підготовки учителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю. Серед провідних інновацій, що забезпечують підготовку висококомпетентного суб'єкта педагогічної діяльності, здатного взяти на себе ініціативу та відповідальність за розвиток фізичної культури і здоров'я нації, автор називає феномен випереджувальної педагогічної підготовки.

Основу розділу становлять три структурні компоненти, які логічно продовжують й поглиблюють зміст кожного попереднього. Загалом йдеться про організаційно-педагогічні умови; систему і модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.

Автор обґрунтовує сукупність п'яти груп організаційно-педагогічних умов, які передбачають постійну диверсифікацію професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання. Схвалюємо і вважаємо доцільним крок дисертанта щодо визначення вагомості впливу у формуванні та розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання, здійснений методом експертного опитування, що дозволило визначити першість процесуально-технологічних умов.

З метою конкретизації авторського задуму дослідником розроблено Модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, яка візуалізує алгоритмічне підпорядкування структурно-функціональної єдності компонентів і комплексно відображає усю сукупність інструментів реалізації дослідницької ідеї. Авторське моделювання здійснювалося на основі двох субмоделей – нормативної та концептуальної, які на нашу думку, становлять каскад-комплекс, завдання якого полягає у відображенні досконалої структури внутрішньої організації та зв'язків елементів системи та наближенні освітньої практики до авторської випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю.

Логічну наступність авторського задуму *відображає зміст четвертого розділу*, в якому висвітлено зміст розробленого науково-методичного забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

Підтримуємо точку зору дослідника щодо доцільності оновлення змісту педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти та удосконалення методики розвитку педагогічної компетентності, спрямовані на

забезпечення підвищення якості педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю. Такий крок, як стверджує дисертант, спрямовується на комплексне розв'язання актуальних завдань професійно-особистісного становлення майбутніх учителів, розвитку їхньої педагогічної компетентності та цілеспрямовану перебудову свідомості суб'єктів фізкультурно-педагогічної освіти у напрямі цілісного бачення процесу фізичного виховання школярів.

У цьому ж контексті може бути потрактована думка докторанта, щодо використання сучасних педагогічних технологій як важливого напрямку оптимізації педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти. Їх використання забезпечує проблемно-дослідницький характер, та залученню здобувачів освіти до конструктивного вирішення завдань і ситуацій, головна особливість яких – наближеність до професійних.

Слід підкреслити, що представлений оновлений зміст та технологічні підходи до його впровадження є важливою складовою системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.

У *п'ятому розділі* висвітлено результати дослідно-експериментальної роботи, основу якої становлять результати перевірки рівня сформованості педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання в умовах експериментального навчання та відображено доцільність впровадження організаційно-педагогічних умов і науково-методичного забезпечення педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.

Окрему цінність рецензованої праці та її практикоорієнтовану спрямованість, без сумніву, становлять представлені пропозиції МОН України щодо напрямів модернізації вищої фізкультурно-педагогічної освіти.

Чітку логічну структурованість роботи забезпечують лаконічні висновки та узагальнення, систематизація матеріалу в таблицях, унаочнення у рисунках і схемах. У мовностилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення. Загалом заявлений підхід уможливив усунення низки виявлених суперечностей та на прикінцевому етапі експериментального дослідження дав змогу співставити реальний стан із бажаним.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, слід відмітити деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання.

1. Як було зазначено вище, тема рецензованого дослідження є безумовно актуальною, про що свідчить ретельний бібліографічний аналіз проблеми та виокремлені й обґрунтовані суперечності, які потребують вирішення. На нашу думку, представлений дослідником перелік таких суперечностей мав би більшою мірою відображати нагальність й глибину досліджуваного феномену.

2. Продовжуючи контекст першого зауваження, підкреслимо, що на наше переконання, враховуючи випереджальну спрямованість дисертаційного дослідження, варто було посилити увагу до аналізу положень чинної нормативно-законодавчої бази та зазначити необхідні зміни в контексті результатів наукового пошуку.
3. На с. 146 подано структуру педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання (рис. 2.2), а на с. 151 подано її функціональні компоненти (рис. 2.3), однак, варто було показати взаємозв'язок між ними, а також зазначити, які організаційно-педагогічні умови та яким чином забезпечують їх ефективне опанування, які початкові дисципліни з оновленого змісту педагогічної підготовки формують ці компоненти і складники.
4. На жаль, у дисертації не знайшло відображення зростання вимог до кваліфікації майбутніх учителів фізичного виховання щодо реагування на загрози воєнного характеру, надзвичайно актуальних після повномасштабного вторгнення агресора 24.02.2022 р. Безперечно, це посилює практичну цінність дослідження.
5. На нашу думку, доцільно було би ширше розкрити роль і місце нормативної (рис. 3.1, с. 247) та концептуальної (рис. 3.2, с. 253) моделей у системі педагогічної підготовки учителів фізичного виховання й більш детально розкрити їх завдання та прямі й опосередковані зв'язки між ними (підрозділ 3.4).
6. На наш погляд, у підрозділі 4.2 (с. 285–306) потребує більшого увиразнення методика випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, створення відповідних узагальнень та рекомендацій щодо її реалізації у процесі фізкультурно-педагогічної освіти у ЗВО.
7. На сучасному етапі багато ЗВО активно впроваджують навчальні програми, спрямовані на підготовку здобувачів факультетів фізичного виховання до роботи в інклюзивному середовищі. У цьому контексті в роботі доцільно було вказати і проаналізувати, які конкретно знання й уміння з адаптивних методів і засобів освітньої діяльності одержують майбутні вчителі під час педагогічної підготовки.

Побажання. Стрімкий розвиток науки і технологій призводить до швидкого застарівання знань, умінь й навичок, здобутих під час навчання у вищих закладах освіти. Отже доцільно було би приділити увагу питанню мотивації та прищепленню майбутнім учителям навичок до самоосвіти впродовж подальшої професійної кар'єри, тим більше, що дослідження стосується формування професійної компетентності майбутнього вчителя, яке відбувається впродовж життя.

Розглядаємо це побажання як пропозицію для подальших наукових розвідок.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження і є приводом для наукової дискусії.

Загальний висновок

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація Соловйова Валерія Федоровича на тему «Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання», є завершеним, цілісним, самостійним науковим дослідженням, яке має наукову новизну та практичне значення, характеризується глибиною теоретичного аналізу і вагомістю методичних пропозицій, отриманих на основі педагогічного експерименту.

Враховуючи актуальність теми, отримані результати та їхню практичну значимість, а також відповідність поданої роботи вимогам п. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів» № 1197 від 17 листопада 2021 р. (зі змінами), вважаємо, що В. Ф. Соловйов заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

Директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України

[Handwritten signature]
Лариса ЛУК'ЯНОВА

[Handwritten signature]
СТВЕРДЖУЮ:
Завідувач відділу кадрів
Інститут педагогічної освіти і
освіти дорослих імені
Івана Зязюна НАПН України